

**Dotváranie práva na náhradu nemajetkovej ujmy tretím osobám v judikatúre
(prevažne českých) súdov**

**Completing the law on compensation for non-pecuniary damage to third
parties in the case law of (mostly Czech) courts**

prof. JUDr. Anton Dulak, PhD.

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva

Anotácia

Príspevok sa zaoberá vývojom názorov na odškodňovanie nemajetkovej ujmy tretím osobám (blízkym zomrelého) v judikatúre súdov.

Annotation

The article deals with the development of opinions on compensation for non-pecuniary damage to third parties (close to the deceased) in the case law of the courts.

Klíčové slová

Smrť blízkej osoby, nemajetková ujma

Key words

Death of a loved one, non-pecuniary damage

I. Všeobecne o náhrade náhrady nemajetkovej ujmy tretím osobám

Právne pravidlá prijaté na riešenie zodpovednosti za škodu spravidla ustanovujú, že škodca je povinný nahraďiť škodu, ktorú inému spôsobil zavineným protiprávnym konaním.^[1] Pravidlo obdobné francúzskemu Code Civil možno nájsť aj v nemeckom BGB (§ 823 ods. 1)^[2] a podobne vyznieva aj ustanovenie § 420 ods. 1 slovenského Občianskeho zákonníka (zák. č. 40/1964 Zb., v znení neskorších predpisov, ďalej „OZ“) o tom, že každý zodpovedá za škodu, ktorú spôsobil porušením právnej povinnosti s tým, že zodpovednosti sa môže zbaviť, ak preukáže, že škodu nezavinil (§ 420 ods. 3).

Aj keď to nebýva priamo vyjadrené, uvedené zákonné formulácie sú odrazom rímskoprávneho maxima „*casum sentit dominus*“,^[3] ktoré sa interpretuje tak, že ujmu prvotne znáša ten, komu vznikla. Podobné pravidlo sa presadilo aj v krajinách, kde nedošlo k recepcii rímskeho práva. Aj podľa Common law, „škodu treba ponechať tam, kde vznikla („*let the loss lie where it falls*“)^[4] s tým, že ak existujú pádne dôvody („*sound and cogent reasons*“),^[5] škoda sa pričíta osobe, ktorá škodu spôsobila. Príklon k zásade „*casum*“ je prejavom korektívnej (vyrovnávajúcej) spravodlivosti. Tam, kde sa naopak ako východisko preferuje princíp „*neminem leadere*“, ide o podporu distributívnej (rozdeľovacej) spravodlivosti, odlišnej v tom, že dôvodom pričítania škody škodcovi je jeho protiprávne konanie. Tento prístup teda viac uprednostňuje ochranu poškodených.

Rozhodovanie o náhrade nemajetkovej ujmy osobám, ktoré neboli priamo zasiahnuté protiprávnym konaním škodcu (škodnou udalosťou) je ukážkou hľadania, nachádzania a zdôvodňovania pádných dôvodov, prečo ujmu, ktorú nemožno oceniť odkazom na trhové ceny (*non-pecuniary loss*) by mal znášať pôvodca protiprávneho konania aj voči tretím osobám. Právne poriadky dlhodobo odmietali priznať náhradu nemajetkovej ujmy osobám mimo okruh osôb priamo poškodených a výnimkou nebolo ani právo platné na území bývalého Československa. Pôvodné písané právo (Všeobecný občiansky zákonník platný počas tzv. právneho dualizmu v prvej Československej republike na území dnešnej Českej republiky) neumožňovalo súdom vyhovieť žalobám o náhradu čisto psychickej bolesti, ktorou sa rozumeli stavy vyvolané nie priamo poruchou zdravia a chorobným stavom, ale také, ktoré vznikajú zo vzdialenejších účinkov pôsobiacich na myseľ, ako napríklad zármutok, bezútešnosť, pokles mysle a pod. Bolesti hlavy, závrate, mdloby a celková telesná slabosť sa považovali za príznaky chorobného stavu, a to bez ohľadu na to, že sa nedajú objektívne preukázať zmenami na tele poškodeného (Rv I 724/25).

Príkladom interpretácie a aplikácie vtedajšieho práva je rozsudok z roku 1928 (Rv II 549/28). Podľa uvedeného rozhodnutia súdu, matka dieťaťa nemá nárok na náhradu duševných útrap v dôsledku usmrtenia dieťaťa strojovým zariadením žalovaného. Žalobca má síce nárok na náhradu všetkých nákladov, ktoré boli usmrtením dieťaťa priamo podmienené (náklady na pohreb), nie však na náhradu iných nákladov, ktoré neboli podmienené smrťou dieťaťa. Ochorenie matky nebolo podľa súdu spôsobené priamo ani nepriamo pôsobením stroja, ale „*událostí nastavší po úrazu, zprávou o usmrčení dítěte ...*“. Súd nepriznal náhrady za duševné útrapy matke dieťaťa, pretože „*náhrady za hoře, zármutek a lítost způsobené usmrcením někoho osobě třetí občanský zákon nezná*“ a keďže „*občanský zákon neposkytuje náhradu za duševní útrapy a za poškození, jež vznikla jen z takovýchto útrap, ani poškozenému samému, tím méně osobě třetí.*“ Nemožno prehliadať, že súd sa zaoberal aj osobnou dispozíciou matky, ktorá „*jakožto osoba tělesně gracilní a duševně jemně založená z duševní rozčilenosti nad usmrcením dítěte utrpěla nervový šok a onemocněla*“.

Vládny návrh Občianskeho zákonníka z roku 1937, ktorým sa mala odstrániť dualita právnych režimov súkromného práva v rámci Československa sa zmieňoval o náhrade za duševné útrapy. Ustanovenie § 1157 vládneho návrhu uvádzalo, že „*bolestem poškozeného se rovnají jeho duševní útrapy*“. V dôvodovej správe sa k § 1166 (obmedzenie osobnej slobody) uvádzalo, že „*bolestné znamená náhradu imateriální škody, neboť jest určeno k tomu, aby vyvažovalo tělesné i duševní útrapy poškozeného*“. Zákon však nijakým spôsobom neupravoval takéto nároky tretích osôb.

Ustanovenia Občianskeho zákonníka z roku 1950 (zák. č. 141/1950 Zb.), týkajúce sa záväzkov na náhradu škody primárne sledovali náhradu majetkovej hmotnej škody spôsobenej na socialistickom alebo osobnom vlastníctve; novej úprave bol pojem imateriálnej škody cudzí a tak duševná či iná životná nehmotná ujma sa nenahradzovala.^[6] Nemajetková škoda mala byť chránená ustanoveniami predpisov iných právnych odvetví, a to hlavne trestným a správnym právom.^[7] Treba zdôrazniť, že podľa socialistickej náuky, bolo aj bolestné považované za náhradu hmotnej škody. Cieľom bolo poskytnúť poškodenému prostriedky na to, aby si mohol zaobstarať pôžitky, ktoré primerane vyvážia jeho vytrpené fyzické bolesti, nie však duševné útrapy.^[8]

Po prijatí Občianskeho zákonníka z roku 1964 (zák. č. 40/1964 Zb. v pôvodnom znení) sa pre odškodňovanie nemajetkovej ujmy, spôsobenej tretím osobám, stalo po dlhé obdobie relevantným

rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 30. 11. 1976, 2 Cz 36/76, publikované v Zbierke pod R 7/1979. V predmetnej veci sa žalobkyňa domáhala náhrady škody na zdraví, ktorá jej vznikla, keď sa dozvedela, že jej maloletý syn, ktorý sa zúčastnil so svojim otcom a bývalým manželom žalobkyne výhladkového letu organizovaného žalovanou organizáciou, utrpel v súvislosti s týmto letom zranenia, na následky ktorých neskôr zomrel. Žalobkyňa uviedla, že v dôsledku toho bola postihnutá psychickým šokom a následnými poruchami hybnosti a vyjadrovania, depresívnymi a úzkostnými stavmi, ktoré napriek liečeniu nepominuli a naďalej pretrvávajú. Podľa znaleckého posudku, pôsobením otrasného zážitku u nej vznikla vážna duševná porucha, a preto požadovala náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia. Súd prvého stupňa žalobu zamietol. Odvolací súd naopak žalobe vyhovel s tým, že medzi protiprávnym konaním žalovaného a škodou na zdraví existuje príčinná súvislosť. S takýmto záverom sa nestotožnil Najvyšší súd ČSR. Podľa záverov súdu, príčinnú súvislosť medzi konaním škodcu a vzniknutou škodou nemožno vyvodit' zo skutočnosti, ktorá je už sama následkom, za ktorý škodca zodpovedá z iného právneho dôvodu. Tak je tomu napr. vtedy, ak niekto utrpel škodu v dôsledku reakcie (šoku) na správu o smrteľnom úraze inej osoby, ktorý škodca spôsobil a za škodu z ktorého (porovnaj s § 448 OZ v znení do 31. 12. 2013) zodpovedá.

II. Náhrada ujmy v režime ochrany osobnostných práv

K otváraníu možností ako nahrádzať nemajetkovú ujmu tretím osobám došlo až začiatkom nového milénia. V súvislosti s novým prístupom sa zvyčajne spomína rozsudok Krajského súdu v Ostrave zo dňa 19.07. 2000.^[9] Súdená vec spočívala v zistení, že pri prácach na výškovej stavbe zamestnanci žalovaného spustili zo strechy ťažký železný nosník, ktorý dopadol na skupinu prechádzajúcich chodcov a tu úplne zdemoloval detský kočík, v ktorom sa nachádzal syn a vnuk žalobcov. Podľa žalobcov tým došlo k intenzívnemu zásahu do ich práva na ochranu súkromia, ktoré v sebe tiež zahŕňa právo na rodinný život... Právo na ochranu súkromia, resp. rodinného života podľa nich jednoznačne zahŕňa tiež právo fyzických osôb vytvoriť a udržiavať vzťahy s inými ľudskými bytosťami, hlavne v oblasti citovej, pričom protiprávnym zásahom žalovaných bolo uvedené právo flagrantne porušené a to zásahom značnej intenzity, kde obaja stratili svojho syna. Trauma, ktorá im takto vznikla, je podľa žalobcov prakticky neodstrániteľná z ich citového života, ktorý v dôsledku zmienenej udalosti už nikdy nebude úplne normálny, pričom sa má za dôvodné, že náprava týchto následkov podľa ustanovenia § 13 ods. 1 OZ by bola úplne nepostačujúca.

Krajský súd vo svojej argumentácii pripomenul rozhodnutie Európskej komisie, ako aj rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva týkajúce sa interpretácie a aplikácie článku 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktoré zdôrazňujú myšlienku, že rešpektovanie súkromného života musí zahŕňať do určitej miery právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s ďalšími ľudskými bytosťami, keďže súčasťou súkromného života je tiež život rodinný, zahŕňujúci aj vzťahy medzi blízkymi osobami, najmä vzťahy sociálne a morálne. Podľa krajského súdu tak „*jestliže mezi fyzickými osobami existuje sociální, morální, citové a kulturní vztahy vytvořené v rámci jejich soukromého a rodinného života, může porušením práva na život jedné z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z těchto osob. Právo na soukromí totiž zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Protiprávní narušení těchto vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.*“ Rozsudok potvrdil aj Vrchný

súd v Olomouci ako súd odvolací a v podstate aj Ústavný súd,^[10] ktorý odmietol ústavnú sťažnosť proti obom rozhodnutiam.

Krajský súd v Ostrave svoj postoj odôvodňoval aj skorším nálezom Ústavného súdu ČR.^[11] V rozhodovanej veci bola matka sťažovateľky v roku 1995 opakovane hospitalizovaná v nemocnici, kde jej lekár zámenou krvnej skupiny pri transfúzií krvi vyvolal nebezpečné zdravotné komplikácie, v dôsledku ktorých pacientka zomrela. Sťažovateľka podala na krajský súd žalobu na ochranu osobnosti s náhradou nemajetkovej ujmy vo výške 500 000 Kč. Súd v prvom napadnutom rozsudku žalobu zamietol a výrok odôvodnil konštatovaním, že smrť blízkej osoby, aj keď je spôsobená zavinením inej osoby, znamená hlboký zásah do medziľudských vzťahov, nezakladá však právo na poskytnutie zadostučinenia v rámci ochrany osobnosti. Súd nepovažoval právo navrhovateľky na rodinný život s matkou za súčasť ochrany jej osobnosti. Odvolací súd pripustil, že vo všeobecnosti nemožno vylúčiť zásah do súkromia fyzickej osoby, avšak táto skutočnosť nebola u sťažovateľky naplnená^[12] a potvrdil rozhodnutie prvostupňového súdu.

Naproti tomu Ústavný súd Českej republiky vo svojom náleze konštatoval, že „nesdílí toto zúžené pojetí,^[13] neboť respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi. Součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, když k rodinnému životu patří nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy (např. vyživovací povinnost). Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů”.

Tak rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z roku 2000, ako aj spomínaný nález Ústavného súdu Českej republiky vniesli do rozhodovania o nárokoch na náhradu nemajetkovej ujmy niekoľko nových, inšpiratívnych prvkov. Dôležitým sa stal obsah vedenej argumentácie. Predovšetkým sa vyžaduje, aby konaním došlo k intenzívnemu zásahu do práva na ochranu súkromia, ktoré zahŕňa tiež právo na súkromie a rodinný život,^[14] ďalej, že došlo k intenzívnemu zásahu do práva na ochranu zdravia, do práva, ktoré je garantované a chránené nielen občianskym zákonníkom, ale aj normami ústavného poriadku. Právo na ochranu súkromia, resp. rodinného života podľa súdov zahŕňa tiež právo fyzických osôb vytvoriť a udržiavať vzťahy s inými ľudskými bytosťami, osobitne v citovej oblasti, pričom protiprávnym zásahom bolo uvedené právo flagrantne porušené a to zásahom značnej intenzity, pričom trauma, ktorá takto vznikla, bude z ich citového života prakticky neodstrániteľná a ich život v dôsledku už nikdy nebude úplne normálny. Napokon dôležitým je aj konštatovanie, že náprava týchto následkov je podľa ustanovenia § 13 ods. 1 OZ úplne nepostačujúca, a to je dôvod, prečo sa žalobcovia domáhajú priznania náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch podľa ustanovenia ods. 2 citovaného ustanovenia.

Spôsob, akým Krajský súd v Ostrave z roku 2000 rozhodol o náhrade nemajetkovej ujmy v dôsledku smrti blízkej osoby, významným spôsobom nasmeroval rozhodovaciu prax nielen v Českej, ale aj v Slovenskej republike. Nedá sa však povedať, že by išlo o cestu ihneď a jednoznačne akceptovanú, minimálne nie v prvých rokoch po vynesení tohto rozsudku.^[15] Vyplýva to napríklad z rozhodovania Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „ESLP“) v prípade Kontrová v. Slovakia^[16] – sťažovateľka sa tu, okrem iného, domáhala náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej na jej súkromnom a rodinnom živote v dôsledku straty svojich detí, zastrelených jej manželom. ESLP konštatoval, že došlo k porušeniu článku

13 (právo na účinný opravný prostriedok). K takémuto záveru dospel ESĽP po tom, čo konštatoval, že v čase rozhodovania (r. 2002) na Slovensku neexistovala takáto súdna prax,^[17] tá sa vyvinula až neskôr, po roku 2006.^[18]

Napriek uvedenému konštatovaniu, rozhodnutia slovenských súdov z tohto obdobia^[19] celkom jasne priznávali náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej neodvratiteľným zásahom do práva na súkromie a rodinný život. Z rozhodnutí je zrejmé aplikovanie viacerých pravidiel – osobitne, že pri rozhodovaní sa prihliadalo na intenzitu vzťahu medzi osobami, ktoré tvorili rodinu. Zatiaľ čo napríklad Okresný súd v Poprade (sp. Zn. 9C 688/2002) neuznal nárok maloletej na ujmu za stratu svojho otca^[20] z dôvodu, že nemohla utpieť traumou, keďže v čase tragédie mala len 10 mesiacov a zväčša nežila v spoločnosti otca, v prípade rozhodovanom Okresným súdom v Prešove (sp. Zn. 6C 67/04-89) súd vyhovel žalobe z dôvodu, že „medzi žalobkyňou a jej matkou bol výnimočný vzťah, v ktorom podstatne žili jedna pre druhú“.^[21] Podľa odôvodnenia rozsudku,^[22] dôležitým kritériom, ktorým sa súd riadil, neboli len okolnosti na strane žalobkyne, ale aj okolnosti na strane žalovaného, kde išlo síce o nedbalosť, ale nie konanie úmyselné.

Treba spomenúť, že v tom čase existovali aj pochybnosti, či v uvedených prípadoch zásahu do osobnosti žalobcu možno priznať relutárnu náhradu. Príkladom je rozhodnutie Vrchného soudu v Prahe zo dňa 26.6. 2001 (sp. zn. 1 Cmo 211/200), v ktorom súd judikoval, že v takomto prípade nevzniká nárok na náhradu nemajetkovej ujmy s odôvodnením, že „i když nepochybně úmrtí blízké osoby zasáhlo rodinný život žalobců a tím i jejich soukromí, nebylo v řízení prokázáno, že by se snížila jejich důstojnost, popř. jejich vážnost ve společnosti“. Uvedené rozhodnutie bolo neskôr zrušené rozsudkom Najvyššieho súdu ČR.^[23]

Príkladom neustáleného spôsobu rozhodovania prípadov nemajetkovej ujmy uplatňovanej tretími osobami je aj rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 17. augusta 2004.^[24] Poškodený si v tomto prípade uplatnil, okrem iného, aj nárok na náhradu psychickej a morálnej ujmy, ktorá mu bola spôsobená smrťou blízkej osoby. Najvyšší súd Slovenskej republiky (ako súd odvolací) dospel k takému výkladu ustanovenia § 43 Trestného poriadku, podľa ktorého uloženie povinnosti obžalovanému v trestnom rozsudku nahradiť poškodenému aj inú škodu, ako skutočnú majetkovú škodu nie je konformný s platnou právnou úpravou.

III. Paušálne odškodnenie nemajetkovej ujmy pozostalých

Dňom 1. mája 2004, účinnosťou zákona č. 47/2004 Sb., ktorým sa novelizoval Občiansky zákonník (zákon č. 40/1964 Zb.) sa právne režimy v Českej republike a na Slovensku začali uberať (sčasti) vlastnou cestou. Novelizáciou českého OZ sa do ustanovenia § 444 zakotvil nový – tretí odsek. Dovtedajšie nemateriálne nároky pri ujme na živote a zdraví, upravené v § 444 ods. 1 a 2, sa doplnili o úpravu osobitnej peňažitej náhrady poskytovanej jednorázovo pozostalým pri usmrtení blízkej osoby.

Reakcie na novozavedenú zákonnú úpravu v Českej republike boli spočiatku rozpačité, hlavne z dôvodu absencie dôvodovej správy s vysvetlením zámeru predkladateľa.^[25] Nedostatok zdôvodnenia vyplnil názor, že úpravou v § 444 ods. 3 mala byť zákonodarcom napravená vágnosť právnej úpravy a vtedajšia nejednotnosť súdnej praxe pri posudzovaní nemajetkovej ujmy pozostalých v rámci ochrany

osobnosti.^[26] Okrem absencie cieľov úpravy sa legislatívnej zmene vytýkala aj nesystémovosť, pretože takto sa v rámci náhrady škody upravili aj nároky rýdzo nemajetkovej povahy. To viedlo k výhrade, že v občianskom zákonníku je rozlíšenie náhrady nemajetkovej škody a náhrady nemajetkovej ujmy nedôsledné. Dôkazom malo byť aj ustanovenie § 16 OZ, ktoré v prípade, že zásah do osobnostných práv viedol k vzniku škody, odkazoval na použitie ustanovenia o náhrade škody.

K úprave nárokov pozostalých podľa diskutovaného ods. 3 § 444 OZ a ustanovení o ochrane osobnosti právna teória zaujala nejednoznačné postoje. V komentári k Občianskemu zákonníku z roku 2008 (J. Švestka) sa napríklad uvádza, že touto špeciálnou odškodňovacou úpravou „... je tak u týchto jiných osob zřejmě (zdôraznil AD) konzumován nárok na nemajetkovou újmu podle § 13 ods. 2, 3.“ V inom komentári (K. Eliáš) sa vzťah medzi § 11 a ustanoveniami §§ 444-449 vysvetľuje tak, že § 11 je všeobecným ustanovením upravujúcim ochranu osobnosti, vrátane ľudského života a zdravia. Na toto ustanovenie nadväzuje § 16, ktoré odkazuje na úpravu náhrady škody v OZ. V tomto komentári sa následne vysvetľuje, že *„vzhľadom na to, že práva na náhradu škody majú osobitnú povahu a nemožno ich podradiť pod náhradu skutočnej škody alebo ušlého zisku, je úprava subjektívnych nárokov vyplývajúcich z poškodenia zdravia vykonaná osobitnými ustanoveniami § 444-449a ... z nemajetkových práv je odškodňované len bolestné, sťaženie spoločenského uplatnenia a odškodnenie za úmrtie blízkej osoby“*.^[27] Ďalší teoretici vysvetľujú, že v prípade úpravy podľa § 444 ods. 3 OZ má ísť o kompenzáciu morálnej ujmy na citoch spôsobených úmrtím blízkej osoby s tým, že pre uznanie nároku sa nevyžaduje prítomnosť nervového šoku.^[28] Iní vnímajú ustanovenie § 444 ods. 3 ako odškodnenie *sui generis*, prislúchajúce na základe zákona kvalifikovaným osobám; má ísť o koncept nazývaný *solatium doloris*.^[29]

K povahe práva na náhradu ujmy spočívajúcej v strate blízkej osoby a konkrétnej otázke, či takúto ujmu možno podriaďovať pod režim § 442 ods. 1 sa vyjadril aj Ústavný súd Českej republiky v náleze pléna z 4. 5. 2005 (sp. zn. Pl. ÚS 16/04). Ústavný súd došiel k záveru, že ujmu spôsobenú úmrtím blízkej osoby nie je možné považovať za skutočnú škodu, avšak s odkazom na predchádzajúci nález Ústavného súdu Českej republiky (sp. zn. 517/99 zo dňa 1.3.2000) dospel k stanovisku, že takúto ujmu je možné za určitých okolností posudzovať ako nemateriálnu ujmu spočívajúcu v zásahu do osobnostných práv a je teda možné domáhať sa finančnej satisfakcie s ohľadom na právo na ochranu osobnosti fyzickej osoby. Ústavný súd tiež konštatoval, že z hľadiska legislatívnej úpravy účinnej ku dňu podania sťažnosti sa jedná o iné právo, než je právo na náhradu škody. Preto by podľa súdu *„... bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného“*.

Vložením nového odseku 3 do ustanovenia § 444 OZ tak český zákonodárca *„zavedl zcela nový institut odškodnění za škodu usmrcením“* (NS ČR, s. Zn. 30 Cdo 5188/2007), ktorým sa, podľa niektorých predstáv, malo zabrániť svojvôli v súdnom rozhodovaní, pričom zákonná úprava stanovených čiastok *„jistě může být určitým, resp. důležitým vodítkem pro obecné soudy“*.^[30] Predstavu *“dôležitého vodítka”* prijali súdy do takej miery, ktorú možno ani zákonodárca nepredpokladal. Takýmto nečakaným dôsledkom bolo napríklad to, že pravidlá podľa § 444 ods. 3 OZ súdy aplikovali aj na prípady spôsobenia škody pred účinnosťou novely.^[31] Postranným nežiadúcim efektom novely bolo aj to, že sudcovia pod vplyvom uzákoneného limitu začali odškodňovať nižšími čiastkami ujmy spôsobené na menej

významných osobnostných statkoch, než je samotný život.^[32] Uvedený postoj sa nevyhol kritike – v jednom z rozsudkov Krajský súd v Brne, okrem iného, poznamenal, že „*novela občanského zákoníku provedená zák. č. 47/2004 Sb. zakotvila totiž § 444 odst. 3 obč. zák. proto, aby usnadnila pozůstalým cestu k neprodlenému základnímu odškodnění, a nikoli proto, aby institucionalizovala nespravedlnost, projevivší se ve stejném odškodňování diametrálně odlišných protiprávních jednání a následků do života pozůstalých.*“^[33]

Našťastie, pevne stanovené čiastky sa pre české súdy stali „odrazem predstavy zákonodárce“ a „dôležitým vodítkom“, ale nie nemenným pravidlom. S cieľom zabrániť neefektívnemu finančnému podhodnoteniu intenzívnej nemajetkovej ujmy a v snahe priblížiť sa európskemu štandardu primeranosti poskytovanej právnej ochrany súdy rešpektovali ústavný princíp primeranosti^[34] a výšku priznanej náhrady (napriek zákonným limitom) upravovali podľa okolností jednotlivého prípadu. Súdna prax čoskoro potvrdila, že je možné priznať nižšie aj vyššie odškodnenie, než to, ktoré je určené zákonom.^[35]

Pre navyšovanie náhrad nad paušálne jednorázové čiastky sa vyžadovalo, aby išlo o mimoriadne prípady, akými sú prípady mimoriadnej závažnosti, či mimoriadne okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.^[36] Jedným z prelomových rozhodnutí je prípad z roku 2008, kedy súd rozhodoval o ujme spôsobenej rodičom smrťou maloletej dcéry (kojenca), ktorá podľahla popáleninám spôsobeným vyhrievacou poduškou počas pooperačnej starostlivosti v nemocnici. Súd navýšil pôvodnú čiastku o 800 000 Kč s odôvodnením, že „*šlo o mimořádné události. Byl to velmi traumatizující zážitek. Rodiče museli poměrně dlouhou dobu přihlížet umírání velmi malého dítěte vinou popálenin.*“ Zároveň súd odmietol priznať požadovanú náhradu vo výške 1 mil. Kč s odôvodnením, že „*usmrcení nebylo úmyslné, lékaři se dítěti snažili pomoci. Usmrcená nebyla jediným dítětem rodičů a nedošlo k rozpadu rodiny.*“^[37] V inom prípade súd odškodnil manžela a dve deti, ktorí ostali po matke, ktorú žalovaný zrazil a usmrtil svojou rýchlou jazdou a pod vplyvom pervitínu sumou 1,55 mil. Kč (namiesto zákonných 3 x 240 000 Kč) s odôvodnením, že „*jednorázové odškodné bylo v tomto případě zcela nedostatečné ... degraduje hodnotu lidského života v očích pozůstalých a snižuje jejich důvěru v náš právní systém.*“^[38] Za mimoriadny dôvod pre navýšenie satisfakcie súdna prax považovala aj skutočnosť, že pozostalý bol svedkom usmrtenia blízkej osoby, „*neboť se jedná o negativní zážitky, které se nesmazatelně vryjí do paměti nejblíží osoby a zůstanou v ní až do konce života.*“^[39] Pre navyšovanie paušálnych čiastok súdy prihliadali aj na ďalšie skutočnosti, predovšetkým na vek usmrteného dieťaťa, pretože „*újmy, které se týkají malých dětí, jsou totiž v obecném lidském chápání mimořádně traumatizující a spjaté se značnými emocemi.*“^[40] Ďalej sa prihliada aj na skutočnosť, že išlo o jediné dieťa manželov, že rodinný život bol zasiahnutý do takej miery, že došlo k rozvodu manželov.

Účelom zákonnej úpravy v § 444 ods. 3 OZ bolo však nielen limitovať výšku náhrady, ale aj vymedziť okruh oprávnených osôb. Zákon sa v tejto súvislosti výslovne zmieňoval o manželovi a manželke, dieťati, rodičovi, súrodencovi a blízkej osobe žijúcej v spoločnej domácnosti s usmrteným v čase vzniku udalosti. Prax českých súdov preukázala, že aj v tejto časti textu zákona ide (skôr iba) o „vodítko“, a tak v jednom z rozhodnutí súd priznal nemajetkovú ujmu spôsobenú pochybením lekárskeho zariadenia rodičom, a navyše aj prarodičom zomrelej vnučky.^[41]

IV. Súbeh nárokov podľa § 420 a nasl. OZ a § 13 a nasl. OZ

Už v náleze Ústavného súdu Pl. ÚS 16/04 sa konštatovalo, že zákonodarca týmto ustanovením upravil spôsob a rozsah náhrady za tento druh „imateriálnej škody“ s tým, „že (úprava) je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému^[42] ... proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti“

Pre využívanie oboch inštitútov (t. j. náhrady škody podľa § 444 a aj podľa ustanovení o ochrane osobnosti) existovali viaceré dôvody. Okrem snahy nahrádzať alebo navyšovať vlastné nároky žalobcov, dôvodom bol aj právny názor, že nároky prameniace z ochrany osobnosti sú nepremlčateľné, na rozdiel od nárokov na náhradu škody, o ktorých neexistovali pochybnosti, že premlčaniu podliehajú.

Nepremlčateľnosť práva na náhradu ujmy podľa § 13 OZ judikoval Najvyšší súd ČR rozsudkom v roku 2003^[43] a opäť v roku 2007.^[44] Názor o nepremlčateľnosti nárokov podľa § 13 podporila aj časť právnej teórie, niektoré zdôvodnenia možno nájsť napríklad v príspevku M. Kamlacha^[45] v komentári k OZ autorov M. Holuba a kol. z roku 2002.^[46] Iná časť autorov (K. Knap, J. Švestka) vo svojej stati s názvom „Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti občanů“^[47] naopak tvrdila, že „právo na zadostiučinění v penězích jako právo, které se svou satisfakční funkcí peněz podobá reparační funkci majetkového práva, t. j. práva na náhradu škody, promlčení jako každé jiné majetkové právo podléhá, a to v tříleté promlčecí lhůtě...“ Obdobné stanovisko zaujali napr. aj autori ďalšieho z komentárov k OZ.^[48]

Súdna prax (definitívne) zmenila svoj postoj k premlčateľnosti nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch na základe rozhodnutia občianskoprávneho a obchodného kolégia Najvyššieho súdu ČR zo dňa 14. 11. 2007 a rozhodnutia Vrchního soudu v Olomouci zo dňa 17.2.2004.^[49] V tomto rozhodnutí Vrchní soud dospel k záveru, že: „Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 ObčZ je práve majetkové povahy, které se promlčuje v obecné promlčecí době.“ Premlčateľnosť podporil aj Ústavný súd vo svojom náleze I. ÚS 85/04. Podobne neskôr Veľký senát občianskoprávneho kolégia NS ČR^[50] vysvetľoval: „byť jde v případě práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 ObčZ o satisfakci v oblasti nemateriálních osobnostních práv, jeho vyjádření peněžním ekvivalentem způsobuje, že jde o osobní právo majetkové povahy. Proto toto právo promlčení podléhá.“ Premlčateľnosť potvrdil aj Najvyšší súd SR vo svojom rozhodnutí zo dňa 30.11.2009, sp. zn. 1 Cdo 100/2009.

Zmena v postoji súdov vyvolala problémy, pretože konštatovanie o premlčateľnosti práva na náhradu ujmy zásahom do osobnosti sa bezprostredne dotklo mnohých otvorených (živých) súdnych prípadov. Snahu a spôsob riešiť situáciu načrtol Ústavný súd svojím stanoviskom, podľa ktorého „Každá změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance, povoláné i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je zjevně narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování“^[51]. Ústavný súd vyzval súdy, aby k zmene judikatúry pristupovali „nejen opatrně a zdrženlivě, ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí nezbytně by mělo být

presvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak.“

Jeden zo spôsobov riešenia načrtol Ústavný súd ČR v náleze z 5.8.2010.^[52] Podľa súdu, „v daném případě je třeba poskytnout ochranu základním právům stěžovatelů skrze aplikaci ust. § 3 odst. 1 OZ a posoudit námitku promlčení, vznesenou vedlejším účastníkem, jako nemravnou. Dle názoru Ústavního soudu stěžovatelé nikterak nezavinili promlčení nároku, když s podáním žaloby vyčkávali na pravomocné rozhodnutí v trestní věci, kde byly řešeny otázky zásadního významu pro posouzení pasivní legitimace a povahy a rozsahu neoprávněného zásahu do jejich osobnostních práv“. Ústavný súd považoval za potrebné poskytnúť ochranu základným právam sťažovateľov, u ktorých súdy zmenou v prístupe k premlčateľnosti nárokov podľa § 13 OZ porušili zásadu predvídateľnosti súdneho rozhodovania.

Čoskoro sa však objavili výhrady, že priznávanie náhrad cestou aplikácie ustanovení o ochrane osobnosti a súčasne aj na podklade ustanovení § 444 OZ nemožno považovať za systémovo žiadúci jav. Tieto tendencie posilnil aj Najvyšší súd ČR,^[53] keď vyvrátil názor, že uplatnenie nárokov z titulu práva na ochranu osobnosti supluje, resp. dopĺňa a rozširuje rozsah náhrady škody podľa ustanovení § 442 a nasl. OZ (resp. § 420a nasl. OZ) a že sa „jedná o zcela svébytné a samostatné prostředky rozrůzněné sféry ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník“. Uvedený právny názor nezískal podporu ani právnej teórie^[54] ani súdnej praxe. Podľa kritikov, uplatnenie nárokov špeciálnych vylučuje duplicitné uplatnenie nárokov všeobecných.^[55]

O nápravu a vysvetlenie sa pokúsil Vrchný súd v Olomouci vo svojom rozhodnutí z 5.5. 2010 (sp. zn. 1 Co 2/2010). Ten síce potvrdil, že ide o inštitúty úplne samostatné, zároveň však konštatoval, že tieto nároky si do istej miery konkurujú, „neboť jsou hodnoceny na základě zčásti totožných a zčásti velmi příbuzných skutkových tvrzení“. Napriek tomu súd akcentoval, že ide o úplne samostatné inštitúty, „... a proto je nutné k jejich uplatnění poskytnout soudu taková skutková tvrzení k následkům tvrzeného zásahu, aby bylo možno odlišit práva a nároky z odpovědnosti za škodu a z odpovědnosti za porušení osobnostních práv a najisto postavit předmět řízení“.

Súd mal snahu poukázať na situácie, kedy pôjde o odlišnosť „skutkov a nárokov“ (napr. chýbajúci informovaný súhlas) a odlišnosť osôb. Súď výslovne pripustil, že „ochrana osobnosti má své místo i tam, kde „náhrada škody za nemateriální újmu“ je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému tak, jak je tomu v případě jednorázového odškodnění při úmrtí osoby blízké dle ustanovení § 444 odst. 3 obč. zák.“ Podľa súdu by v takýchto prípadoch uplatňovaný nárok na náhradu ujmy podľa § 13 OZ mal obsahovať nejaký „previs“ nad nárokom uplatňovaným z titulu náhrady škody.^[56]

K neprípustnosti uplatňovania oboch nárokov sa vyslovil NS ČR v rozhodnutí z 27.11.2010 (sp. zn. 24 C 23/2009), ktorým potvrdil predchádzajúce rozhodnutie Krajského súdu v Brne.^[57] Obidva súdy odmietli „nesystematické navyšovanie nárokov“ z oboch titulov, nie však z hľadiska podhodnotenia vznikutej majetkovej ujmy, ale „z hlediska opačného, k němuž by případné duplicitní ohodnocení a odškodnění téže újmy vedlo...“ Podľa súdov v systéme komplementárnej ochrany ľudskej osobnosti je ochrana jednotlivých osobnostných statkov zakotvená nielen vo všeobecnej rovine, v ustanovení § 11

a nasl. OZ, ale aj v iných ustanoveniach špeciálnej povahy, ktoré túto všeobecnú právnu ochranu ďalej spresňujú a dopĺňajú ... a tým je režim náhrady škody za nemateriálnu ujmu podľa ustanovení § 444 ods. 1 a 2 OZ.

K prípadnej duplicite nárokov nemala jednoznačný postoj ani právna veda. Objavili sa napríklad aj pochybnosti, či sa skutočne prejednávajú rozdielne nároky.^[58] Ďalší dvojité uplatnenie nárokov na náhradu ujmy na zdraví z titulu náhrady škody a ochrany osobnosti odmietali ako nemožné.^[59] Dôvodili, že by tým došlo k flagrntnému porušeniu zásady *non bis in idem*, lebo súdy by riešili stále rovnaký skutok, bez ohľadu na to, ako nároky pomenujeme. Podstatným pritom nie je samo pomenovanie nárokov ... „*podstatná je totožnosť skutku, osob i vznášených nárokov na náhradu, byť jsou pojmy „škody“ a „nemajetkové újmy“ zmateny*“.^[60] V zmysle tohto postoja treba dôsledne odlišovať nároky vzniknuté v režime náhrady škody na zdraví ako špeciálne nároky vo vzťahu k všeobecným nárokom, vzniknutým v režime ochrany osobnosti. Uplatnenie nárokov špeciálnych tak vylučuje duplicitné uplatnenie nárokov všeobecných.^[61] Aj právo na dôstojnosť a právo na súkromie, vrátane práva vytvárať a rozvíjať vzťahy s ostatnými ľudskými bytosťami (a tak rozvíjať svoju osobnosť), sú podľa autora riešené v rámci špeciálnej právnej ochrany týchto osobnostných atribútov, a to v rámci odškodnenia sťaženia spoločenského uplatnenia.^[62]

V. “Následok následku” alebo o nedostatku príčinnosti

Napokon je potrebné sa zmieniť aj o ďalšej ceste, ktorú súdna prax naznačila sériou rozhodnutí z rokov 2003^[63], 2006^[64], 2008^[65] a 2015. V spomínaných prípadoch súdy odmietli vyhovieť žalobe tretích osôb na náhradu nemajetkovej ujmy s odkazom na neexistenciu príčinnej súvislosti. Podľa názoru súdnych autorít, nervový šok žalobcov je “následkom následku” protiprávneho konania škodcu a škodca za takýto následok nezodpovedá. Navyše v rozsudku z roku 2006 súd konštatoval, že žalobkyni nebola spôsobená majetková ujma, a „*pokud jde o škodu na zdraví žalobkyně, ze znaleckých posudků z oboru zdravotnictví vyplynulo, že potíže z hlediska psychiatrického lze klasifikovat jako protahované depresivní reakce, které vyplývají z tragické události a souvisí i s dalšími životními situacemi; jde o přirozenou reaktivitu na obtížné životní situace, nikoliv však o bolestné ve smyslu vyhlášky č. 440/21001 Sb.*“

Neexistenciu príčinnej súvislosti súd vysvetlil nasledovne: “*V daném případě žalovaný při jízdě motorovým vozidlem zavinil dopravní nehodu, následkem které došlo ke smrtelnému úrazu syna žalobkyně. Jednoznačně tedy odpovídá za škodu, kterou mu tím způsobil. Při této nehodě k poškození zdraví žalobkyně nedošlo; posttraumatická stresová porucha se u ní rozvinula na základě depresivní poruchy a šoku v reakci na nepříznivou životní situaci vyvolanou úmrtím jejího syna. Přímým důsledkem dopravní nehody zaviněné žalovaným byl smrtelný úraz syna žalobkyně a tento důsledek protiprávního jednání žalovaného se stal příčinou vzniku újmy na zdraví žalobkyně. Tato újma žalobkyně vznikla tedy v příčinné souvislosti se skutečností (s úmrtím jejího syna), která je sama následkem jednání žalovaného. V takovém případě platí i nadále právní názor na otázku příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním škůdce či škodnou událostí a vznikem škody, jak byl vysloven v rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu ČSR, publikovaném pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979*”.

V rozhodnutí z roku 2008 soud prvního stupně uznal, že v důsledku usmrcení manžela odsouzeným vodičem vozidla *“trpí žalobkyně psychickými obtížemi, spočívajícími ve zhoršené náladě, obavách, pocitech bezradě, pesimismu, poruchách spánku, které byly znalcem z oboru zdravotnictví psychiatrie diagnostikovány jako protrahovaná úzkostně depresivní reaktivní porucha s rysy posttraumatické stresové poruchy”* s tím, že *“uvedená škodní událost je prvotní příčinou žalobkyní utrpěné škody na zdraví, neboť nebýt nehody k této škodě by nedošlo.”* Odvolací soud však žalobu zamítl pro nedostatek příčinné souvislosti a Nejvyšší soud ČR potvrdil správnost takéhoto rozhodnutí.

Ďalšie rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR z roku 2015 vytvára predpoklad tomu, že závery o nedostatku príčinné súvislosti v podobných prípadoch pretrvávajú aj v právnom režime zavedenom za účinnosti (nového) českého Občianskeho zákonníka z roku 2012.^[66] V spore z roku 2015 Najvyšší soud České republiky posudzoval nárok poškodenej manželky (sekundárna obeť), ktorej manžel zahynul pri dopravnej nehode. V dôsledku tejto udalosti sa u žalobkyne rozvinula depresívna porucha, pre ktorú bola uznaná za neschopnú práce. Súd neprijal argument žalobkyne, že za pôsobnosti OZ z roku 2012 sa zmenil prístup (prípád bol založený na ustanoveniach OZ z roku 1964). Súd priamo odkázal na publikované (R 7/1979) aj nepublikovanú judikatúru (25 Cdo 2692/2006, 25 CDo 1858/2007) a vyslovil, že *“dovolateľce lze sice přisvědčit, že nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) posílil v některých případech pozici poškozeného, na právním názoru, že jedním z předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu je příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce či kvalifikovanou škodnou událostí a vznikem škody na zdraví, se však nic nezměnilo ani podle nové právní úpravy.”* Podľa súdu, škodca nezodpovedá za ujmu, pretože nie je v príčinné súvislosti s jeho protiprávnym konaním.^[67]

Záver

Nemožno poprieť, že Občiansky zákonník (zákon č. 40/1964 Zb.) je svojim znením nastavený tak, aby primárne riešil zodpovednosť za majetkovú škodu a nie náhrady nemajetkovej ujmy. V posledných dvoch desaťročiach súdna prax ukázala, že aj pri absencii výslovnej úpravy je schopná širšou interpretáciou ustanovení o ochrane osobnosti človeka nájsť možno nie jednoznačné, ale isto prijateľné riešenie. Zákonná úprava môže byť niekedy zbytočnou prekážkou, ako to vývoj ukázal v Českej republike pri úprave paušálnych náhrad nemajetkovej ujmy spôsobenej smrťou blízkej osoby. Súdna prax čoskoro presadila, že okolnosti jednotlivého prípadu sú omnoho komplikovanejšie a že paušálne náhrady neprinášajú spravodlivé riešenie.

Zrušenie zákona č. 40/1964 Zb., ku ktorému došlo prijatím zákona č. 89/2012 Sb. sa v Českej republike nastavil režim odškodňovania nemajetkovej ujmy odlišne od právneho poriadku Slovenskej republiky. Prax českých súdov, ktorá vo veľkej miere ovplyvňovala rozhodovanie slovenských súdov sa tak v dôsledku odlišných ustanovení súkromnoprávneho predpisu stane použiteľnou len v obmedzenej miere. Osobitne to platí o inštitúte zodpovednosti za škodu. Občiansky zákonník platný v Českej republike svojim novým prístupom k náhrade ujmy na prirodzených právach človeka (§ 2956 a nasl.) upravuje pri ublížení na zdraví a pri usmrcení (§ 2958 a nasl.) osobitné nároky. Popri bolestnom a náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia má poškodený právo aj na náhradu *“ďalšej (inej) nemajetkovej ujmy”*. V prípade smrti alebo osobitne závažnom ublížení na zdraví je škodca povinný nahradiť osobám vymenovaným v zákone aj *“duševné útrapy”*. Snaha o komplexné poňatie náhrady nemajetkovej ujmy má aj svoju tienistú stránku. Nejednoznačnosť obsahu upravených inštitútov, na

ktoré od počiatku upozorňuje právna teória^[68] dáva najavo, že súdnu prax v Českej republike pravdepodobne čakajú ďalšie výzvy.

Použité informačné zdroje

Blažke, J., Náhrada škody v novém československém právu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1954

Cepl, V. J. v diskusii „O (netradičnom) využití žaloby na ochranu osobnosti, Jiné právo 2007.

Doležal, T., Odškodňování imateriálních újem sekundárných obětí.

Dulak, A., Dvakrát a inak (alebo niekoľko poznámok k rozhodovaniu o nárokoch na náhradu nemajetkovej ujmy podľa § 11 a nasl. a § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka, Súkromné právo 1/2016, ISSN 1339-8652

Eliáš, K. a kol., Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, a.s, 2008

Holmes, O.W., The Common Law (1881, republished 1991)

Holub, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, I. svazek, Praha: Linde, 2002

ehlička, O., Švestka, J., Šárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006

Jelínek, Náhrada škody, Soudce z lidu. 1954, roč. 5, č. 11

Kamlach M., Několik poznámek k novelizaci § 13 ObčZ (Právo a zákonnost, 1991, č. 3

Kilkelly, U., The right to respect for private and family life, Human rights handbooks, No. 1., Strasbourg: Council of Europe, 2003

Ryška, M., Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 16

Švestka, J., a kol., Občanský zákoník I, II, komentář, 2. vydání, Praha: ASPI, 2009

Švestka, J. a kol., Občanský zákoník, Velký komentář I., Praha: C. H. Beck, 2008

Vlasák, M., Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké, Právní fórum 2010, roč. VII, č. 4

Zima, P., Nervový šok a sekundární oběti, Právní rozhledy 2008, č. 6

Žďarek, R., Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče.

Nález Ústavného súdu ČR, , sp. zn. II. ÚS 517/99 zo dňa 1.3. 2000

Nález Ústavného súdu ČR sp. zn. III. ÚS 350/03 zo dňa 29.9.2005

Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 12.5.2009, sp. Zn. I. ÚS 343/09

Nález Ústavného súdu sp. zn. Pl. ÚS 50/05 zo dňa 16.10.2007

Rozhodnutie ESLP z 16.12.1992 vo veci Niemnitz v. Nemecko

Rozhodnutie ESLP z 31. mája 2007 vo veci Kontrová v. Slovakia, Sťažnosť č. 7510/04

Rozsudok Okresného súdu Nitra (10C 142/2002)

Rozsudok Okresného súdu Žiar nad Hronom (sp. zn. 7 C 818/96)

Rozsudok Okresného súdu Poprad (sp. zn. 9C 688/2002)

Rozsudok Okresného súdu Prešov (sp. zn. 6C 67/04-89)

Rozsudok NS ČR zo dňa 6.3.2002, sp. zn. 28 Cdo 2016/2001

Rozhodnutie NS ČR 30 Cdo 5188/2007

Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 18. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 399/2009

Rozsudok Krajského soudu v Brne zo dňa 16.12.2011, 24 C 123/2011-403

Rozsudok Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 15.11.2005 sp.zn. 14 To 371/2005

Rozsudok Vrchného súdu v Olomouci sp. zn. 1 Co 218/2010 ze dne 28.4.2011

Rozsudok Krajského soudu v Brne, sp. zn.: 24 C 123/2011

Rozsudok Vrchného súdu v Praze, sp. zn.:1 Co 395/2010

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30 CDo 1542/2003

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 30 Cdo 1522/2007

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 12.11.2008, sp. zn. 31 VCdo 3161/2008

Rozhodnutie Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 1275/10 ze dne 22.12.2010

Rozhodnutie Ústavného súdu ČR, sp. zn II. ÚS 3168/09

Rozhodnutie KS Brno zo dňa 28.8.2009, sp. zn. 24 C 23/2009

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 1455/2003 zo dňa 22. 10. 2003

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. júna 2006, sp. zn. 25 Cdo 1354/2005 a 25 Cdo 1355/2005

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR z 12.6.2008, sp. zn. 25 Cdo 2692/2006

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1206/2015

Uznesenie Ústavného súdu zo dňa 20.5.2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 25. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1959/09

Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 25. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1959/09

Uznesenie NS ČR zo dňa 28.6.2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007

White v. Jones [1995] 2 AC 205, 236 per Steyn LJ (CA)

Poznámky pod čiarou

^[1] Art. 1382 Code civil: Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé de le réparer.

^[2] Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

^[3] Opakom je zásada "*versari in re illicita*".

^[4] Holmes, O.W., The Common Law 1881, republished 1991, s. 94

^[5] "The starting point must be that prima facie a loss must lie where it falls. Sound and cogent reasons must be demonstrated for the common law to intervene by decreeing that the loss is to be borne by another person. And judges must take into account the fact that in a practical world the common law cannot spread its protection too widely." White v. Jones [1995] 2 AC 205, 236 per Steyn LJ (CA).

^[6] Jelínek, Náhrada škody. Soudce z lidu. 1954, roč. 5, č. 11, s. 158-159

^[7] Blažke J., Náhrada škody v novém československém právu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1954, s. 86

^[8] Jelínek, Náhrada škody. Soudce z lidu, 1954, roč. 5, č. 11, s. 163-164

^[9] sp. zn. 23C 82/99

^[10] Uznesenie Ústavného súdu zo dňa 20.5.2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

^[11] Nález Ústavného soudu ČR, , sp. zn. II. ÚS 517/99 zo dňa 1.3. 2000

^[12] Súd zdôraznil, že žaloba bola podaná s odstupom troch rokov, že matka a sťažovateľka spolu dlhodobo nežili v spoločnej domácnosti, že matka bola odkázaná na opatrovateľskú službu a že dokonca zo sociálnych dôvodov bola opakovane hospitalizovaná v nemocnici.

^[13] Takýto prístup zvolil Súdny dvor EÚ vo svojom rozsudku z 16.12.1992 vo veci Niemnitz v. Nemecko: „it would be too restrictive to limit the notion of private life to an 'inner circle' in which the individual may live his own personal life as he choose and to exclude there from entirely the outside world not encompassed within that circle. Respect for private life must also comprise to a certain degree the right to establish and develop relationships with other human beings.“ Právo na vytvárení vzťahů mezi lidmi a vnějším světem se tak stalo součástí práva na soukromí. Kilkelly, U., The right to respect for private and family life. Human rights handbooks, No. 1, Strasbourg: Council of Europe, 2003, s. 11

^[14] Napriek tomu, že v § 11 sa explicitne uvádza „právo na život“, v daných prípadoch sa má správne hovoriť o „práve na súkromie a rodinný život“. Podľa výkladu Vrchního soudu „nemůžete uplatnit právo na život, neb jste mrtev, a na další členy rodiny vaše právo nepřechází. Je to tedy jediné právo, které nemůžete uplatnit v ČR vůbec“. Pozri Cepl, V. J. v diskusii „O (netradičnom) využití žaloby na ochranu osobnosti, Jiné právo 2007.

^[15] Príspevok na blogu „jinepravo“ ešte v roku 2007 označuje žaloby založené na porušení osobnostných práv za „netradičné“. Podľa reakcie Radka Policara, „netradičnosť v názvu patrne reflektovala slovenskou realitu, jak ji viděla autorka postu Marica Pirošíková“.

^[16] Rozhodnutie EŠLP z 31. mája 2007 vo veci Kontrová v. Slovakia, sťažnosť č. 7510/04

^[17] Zavážilo aj to, že mnohé prípady z toho obdobia boli rozhodnuté súdmi prvého stupňa a nebolo zrejmé, či nebudú revidované súdmi vyššieho stupňa.

^[18] Podľa zástupcu sťažovateľky, súdna prax, na ktorú sa odvolávala vláda SR, je „mimo zaužívaného spôsobu aplikácie; je avantgardnou interpretáciou Kontrová v. Slovakia, sťažnosť 7510/04, rozhodnutie z 31. mája 2007, pod bodom 61.

^[19] Napr. Okresný súd Nitra (10C 142/2002), Okresný súd Žiar nad Hronom (sp. zn. 7 C 818/96), Okresný súd Poprad (sp. zn. 9C 688/2002), Okresný súd v Prešove (sp. zn. 6C 67/04-89)

^[20] Otec maloletej spáchal samovraždu, keď sa počas vyšetrovania zmocnil zbrane vyšetrovateľa.

^[21] Jedna zo svedkýň hodnotila tento vzťah doslova až za prehnaný, matka sa zúčastňovala aj takých dcériných aktivít, ktorých nemusela, všade s ňou chodila. Podľa znaleckého posudku možno badať veľmi silnú citovú závislosť žalobkyne na matke ... stratou matky došlo k výraznému zníženiu kvality života žalobkyne a ďalšieho rozvoja jej osobnosti.

^[22] Súd sa pri zdôvodnení svojho rozhodnutia odvolali aj na rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, konkrétne rozsudky vo veci Niemnitz vs. Nemecko (1992) a Marckx vs. Belgicko (1979).

^[23] Rozsudok NS ČR zo dňa 6.3.2002, sp. zn. 28 Cdo 2016/2001

^[24] sp. zn. 2 To 21/2004, publikované pod Rt 2/2006

^[25] Švestka, J. a kol., Občanský zákoník I, II, komentář, 2. vydání, Praha: ASPI, 2009, s. 1298 – 1299

^[26] Vlasák, M., Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké, Právní fórum. 2010, roč. VII, č. 4, s. 189-192. Pozri tiež rozhodnutie NS ČR 30 Cdo 5188/2007

^[27] Eliáš, K. a kol., Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, a.s, 2008, s. 990 – 991

^[28] Zima, P., Nervový šok a sekundární oběti, Právní rozhledy 2008, č. 6, s. 216

^[29] Doležal, T., Odškodňování imateriálních újem sekundárných obětí.

^[30] Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 25. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1959/09

^[31] Príkladom je rozsudok Vrchního soudu v Prahe zo dňa 18. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 399/2009, ktorý v odôvodnení obsahuje odkaz na ust. § 444 OZ, napriek tomu, že k dopravnej nehode, ktorá zapríčinila stratu blízkej osoby došlo (už) dňa 3. 9. 1999, tzn. pred prijatím zákona.

^[32] Napr. Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 25. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1959/09. Pozri tiež Švestka, J. a kol., Občanský zákoník, Velký komentář I. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 183-184

^[33] Rozsudok Krajského soudu v Brně ze dne 16.12.2011, 24 C 123/2011-403

[34] Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29.9.2005 a nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16.10.2007

[35] Rozsudok Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 15.11.2005 sp.zn. 14 To 371/2005

[36] Nejvyšší soud ČR vo svojom rozsudku zo dňa 21.12.2009 (sp. zn. 30Cdo 5188/2007

[37] Soud vůbec poprvé zvýšil náhradu za smrt. Dostupné: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/soud-vubec-poprve-zvysil-nahradu-za-smrt-o-800-tisic/r~i:article:615015/>

[38] Dostupné: http://zpravy.idnes.cz/ridic-bmw-zabijel-pod-vlivem-pervitinu-pozustalym-zaplati-1-5-milionu-122-/krimi.asp?c=A100226_132139_krimi_cen

[39] Rozsudok Vrchného súdu v Olomouci sp. zn. 1 Co 218/2010 ze dne 28.4.2011

[40] Rozsudok Krajského súdu v Brně, sp. zn.: 24 C 123/2011

[41] Rozsudok Vrchného súdu v Praze, sp. zn.:1 Co 395/2010

[42] Odlišné stanovisko sudcov Stanislava Balíka a Miloslava Výborného: „Ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku v případě náhrady škody za usmrcení nebrání tomu, aby soud při analogické aplikaci ustanovení § 13 odst. 2, 3 občanského zákoníku rozhodl o vyšším jednorázovém odškodnění, bude-li provedeným dokazováním prokázáno, že škoda, např. v podobě citové újmy, je vyšší než částka uvedená v citovaném ustanovení. Obdobně lze – pokud jde o stanovení výše jednorázového odškodnění – postupovat i v těch případech, v nichž ke škodě došlo před novelou provedenou zákonem č. 47/2004 Sb.“

[43] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30 CDo 1542/2003

[44] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 30 Cdo 1522/2007

[45] Kamlach M., Několik poznámek k novelizaci § 13 ObčZ (Právo a zákonnost, 1991, č. 3, s. 163

[46] Holub, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář. I. svazek, Praha: Linde, 2002, s. 88 a 89.

[47] Právo a zákonnost č. 6/1991, s. 342, bod. IV.

[48] Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006

[49] sp. zn. 1 Co 63/2003

[50] Rozhodnutie zo dňa 12.11.2008, sp. zn. 31 VCdo 3161/2008

[51] III. ÚS 1275/10 ze dne 22.12.2010

[52] II. ÚS 3168/09

[53] Uznesenie NS ČR zo dňa 28.6.2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007

[54] Ku kritice pozri napr. Ryška, M., Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 16.

[55] Na podporu tohto názoru treba uviesť, že česká právna úprava vo vyhláške č. 440/2001 Zb. považuje za bolesť k “každé duševné strádání”. Do náhrady sťaženia spoločenského uplatnenia patria aj vážne duševné poruchy vzniknuté pôsobením otrasných zážitkov alebo nepriaznivých psychologických činiteľov v tiesnivých situáciách – pozri prílohu 2 k vyhláške, položka č. 016).

[56] Tu treba však vziať do úvahy, že právna kvalifikácia žalobcom uplatneného nároku nie je pre súd záväzná, pretože právne posúdenie veci podľa predpisov hmotného práva prináleží súdu. Pozri napr. Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 12.5.2009, sp. Zn. I. ÚS 343/09

[57] Rozhodnutie KS Brno zo dňa 28.8.2009, sp. zn. 24 C 23/2009

[58] Žďarek, R., Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče.

[59] Ryška, M., Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy 2009, č. 16, s. 593

[60] Rozsudok Vrchného súdu v Olomouci zo dňa 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010

[61] Na podporu tohto názoru treba uviesť, že česká právna úprava vo vyhláške č. 440/2001 Zb. považuje za bolesť “každé duševné strádání”. Do náhrady sťaženia spoločenského uplatnenia patria aj vážne duševné poruchy vzniknuté pôsobením otrasných zážitkov alebo nepriaznivých psychologických činiteľov v tiesnivých situáciách – pozri prílohu 2 k vyhláške, položka č. 016). Slovenská súdna prax, ktorá sa inšpirovala českou súdnou praxou tento dôležitý rozdiel prehliadala. Pozri Dulak, A., Dvakrát a inak (alebo niekoľko poznámok k rozhodovaniu o nárokoch na náhradu nemajetkovej ujmy podľa § 11 a nasl. a § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka. Súkromné právo 1/2016, ISSN 1339-8652, s. 22-26

[62] Ryška, M., Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy 2009, č. 16, s. 591, 593

[63] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 1455/2003 zo dňa 22. 10. 2003, uverejnený v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit 27, pod C 2150

[64] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. júna 2006, sp. zn. 25 Cdo 1354/2005 a 25 Cdo 1355/2005, ktorým súd odmietol priznať náhradu (bolestné) matke, ktorá sa po usmrtení syna liečila s posttraumatickou stresovou poruchou.

[65] Rozhodnutie NS ČR z 12.6.2008, sp. zn. 25 Cdo 2692/2006

[66] Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1206/2015

[67] Tamže

[68] Pozri napr. Bezouška, P. : IN: Hulmák, M. A kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014), Komentář, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1720